

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за травень 2024 року

Зміст

1. Спори щодо захисту особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи	7
1.1. Використання імені фізичної особи без її дозволу в творі, який висвітлює не лише об'єктивні події, а й включає в себе домисел авторів, є неправомірним та може свідчити про порушення особистого немайнового права такої особи на використання власного імені. У такому випадку фізична особа має право вимагати зупинення порушення її прав і відшкодування моральної шкоди. Підставою для захисту такого порушеного права є сам факт використання імені фізичної особи незалежно від характеру поширеної при цьому інформації про особу	7
2. Спори, що виникають у сфері захисту права власності	9
2.1. У справі за позовом власника земельної ділянки про визнання права власності на самочинно побудоване на цій земельній ділянці нерухоме майно, якщо земельна ділянка, на якій воно побудоване, на час здійснення самочинного будівництва не була у власності позивача, проте згодом він набув право власності на таку земельну ділянку, належними відповідачами є територіальна громада (в особі відповідної ради), на території якої знаходиться відповідна земельна ділянка, та власники (користувачі) сусідніх земельних ділянок	9
3. Спори, що виникають із питань захисту прав інтелектуальної власності	11
3.1. Встановлення факту використання винаходу (корисної моделі) чи визнання патенту залежним від іншого патенту безпосередньо не відновлює порушене право інтелектуальної власності та не присікає порушення права інтелектуальної власності, а може бути лише передумовою для застосування інших способів захисту (наприклад, компенсації чи припинення порушення)	11
4. Спори, що виникають із земельних правовідносин	13
4.1. Використання орендарем земельної ділянки після закінчення дії договору оренди (для зберігання готової продукції) за наявності його належного повідомлення орендодавцем (власником землі) про відсутність наміру продовжувати договір оренди на новий строк свідчить про недобросовісність дій орендаря як сторони договору оренди та безпідставне користування земельною ділянкою,	

що виключає покладення відповідальності на орендодавця за спричинену орендарю шкоду у вигляді недоотриманих доходів у зв'язку з неможливістю збору врожаю

13

5. Спори, що виникають із виконання / невиконання договірних / недоговірних зобов'язань

15

5.1. У разі запровадження в банку, з яким у позивача (вкладника) існують договірні правовідносини, тимчасової адміністрації та здійснення процедури його ліквідації стягнення коштів за договорами банківських вкладів неможливе у будь-який інший спосіб, аніж це передбачено Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Якщо відповідач (банк) є банком-агентом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, між банком-агентом і позивачем відсутні договірні правовідносини, то такий банк не здійснює відшкодування коштів за банківськими вкладами на підставі свідоцтва про право на спадщину, у зв'язку з чим він є неналежним відповідачем у таких справах

15

5.2. Порухення порядку повідомлення заставодавця про вимогу щодо усунення порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання є самостійною правовою підставою для визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню

17

5.3. За обставин наявності беззаперечних доказів підробки підпису позичальника в договорі позики та в документах, поданих до третейського суду та апеляційного суду, щодо визнання боргу померлим позичальником, а також обізнаності його за життя про розгляд третейським судом справи щодо стягнення з нього заборгованості за вказаним договором, після смерті позичальника права його правонаступника можуть бути захищені шляхом визнання відсутніми зобов'язань за таким договором

19

5.4. Укладання договору в електронному вигляді через інформаційно-комунікаційну систему можливе за допомогою електронного підпису лише за умови використання засобу електронного підпису всіма сторонами цього правочину. В іншому випадку електронний правочин може бути підписаний сторонами електронним підписом одноразового ідентифікатора та/або аналогом власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.

Для укладання електронного кредитного договору особі необхідно пройти її ідентифікацію та зробити електронний підпис через смс-

повідомлення чи через підтвердження, яке надходить у формі листа до електронної пошти, або в застосунку «Приват24»	21
5.5. У цивільному законодавстві не передбачено допустимості скасування договору чи іншого правочину в судовому порядку за позовом заінтересованої особи. У ЦК України закріплено лише можливість пред'явити позовну вимогу про визнання правочину недійсним, тому вимога про скасування договорів оренди земельних ділянок не є належним способом захисту порушеного права	23
6. Спори, що виникають із трудових правовідносин	25
6.1. На працівника, з яким підприємство тимчасово призупинило дію трудового договору у зв'язку з неможливістю внаслідок військової агресії проти України забезпечити його роботою та який виконує обов'язки добровольця міської територіальної громади в неробочий час, гарантія щодо збереження середнього заробітку, передбачена частиною першою статті 119 КЗпП України, не поширюється	25
6.2. Якщо працівник не є особою, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, а також відсутнє рішення про його відсторонення від посади, прийняте слідчим суддею під час досудового розслідування чи судом під час судового провадження, то наказ роботодавця про відсторонення такого працівника від роботи є незаконним	27
7. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	29
7.1. ЦК України як основний регулятор спадкових відносин не містить жодних обмежень чи заборон, щоб суб'єктом права на обов'язкову частку у спадщині був іноземець. При з'ясуванні, чи належить іноземець до кола осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, необхідно враховувати, що непрацездатність такої особи має підтверджуватися відповідними документами, зокрема виданими в країні, громадянином якої є іноземець	29
8. Застосування норм процесуального права	30
8.1. Отримання фізичною особою безвідсоткової фінансової допомоги з метою організації підприємницької діяльності не свідчить про укладення договору про надання учаснику пілотного проекту безвідсоткової фінансової допомоги на поворотній основі для організації підприємницької діяльності між суб'єктами господарювання – юридичною особою та фізичною особою, що зареєстрована на час його укладення як підприємець. Такий	

- договір не є господарським, а правовідносини щодо невиконання умов цього договору є цивільно-правовими 30
- 8.2.** Оскільки позовні вимоги про визнання незаконним та скасування рішення сільської ради в частині надання дозволів на виготовлення проєктів відведення земельних ділянок не підлягають грошовій оцінці та є немайновими, а результат їх розгляду безпосередньо не впливає на обсяг ліквідаційної маси чи обсяг грошових зобов'язань божника, то відсутні підстави для їх розгляду в порядку господарського судочинства 32
- 8.3.** Вказана в листі служби у справах дітей обставина перебування дитини в батьків колишнього чоловіка не є нововиявленою і не може бути підставою для перегляду судового наказу про стягнення з матері аліментів, якщо мати ще до видачі судового наказу погодила в розписці проживання дитини з батьками колишнього чоловіка й така розписка була предметом дослідження судом при видачі судового наказу 34
- 8.4.** У разі звернення прокурора, який діє в інтересах держави в особі відповідних органів державної влади, з апеляційною скаргою на рішення суду першої інстанції після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення за відсутності доказів направлення місцевим судом повісток на адресу одного з таких органів та незалучення до участі у справі другого органу, немає підстав для застосування апеляційним судом річного присічного строку, оскільки зазначені обставини становлять виключний випадок, передбачений пунктом 1 частини другої статті 358 ЦПК України 36
- 8.5.** Судове рішення про визнання права власності на об'єкт, який належить на праві спільної часткової власності декільком співвласникам, лише за спадкоємцем одного із співвласників позбавляє права на частку в праві спільної часткової власності інших співвласників чи їх спадкоємців, тому стосується прав та/або інтересів інших співвласників чи їх спадкоємців 38
- 9. Звернення рішень до виконання і контроль за їх виконанням 40**
- 9.1.** Перехід права власності на майно, обтяжене іпотекою, до особи, яка набула статусу іпотекодавця, до ухвалення судового рішення про звернення стягнення на нерухоме майно, яке є предметом іпотеки, не є підставою переходу до такої особи прав і обов'язків боржника у виконавчому провадженні з примусового виконання зазначеного судового рішення 40
- 9.2.** Вимоги статті 442 ЦПК України не виключають можливість звернення боржника із заявою про заміну сторони стягувача

у виконавчому провадженні, проте, враховуючи мету і призначення цього інституту процесуального права, без волевиявлення нового кредитора неможливо залучити його до виконавчого провадження як стягувача

42

1. Спори щодо захисту особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи

1.1. Використання імені фізичної особи без її дозволу творі, який висвітлює не лише об'єктивні події, а й включає в себе домисел авторів, є неправомірним та може свідчити про порушення особистого немайнового права такої особи на використання власного імені. У такому випадку фізична особа має право вимагати зупинення порушення її прав і відшкодування моральної шкоди.

Підставою для захисту такого порушеного права є сам факт використання імені фізичної особи незалежно від характеру поширеної при цьому інформації про особу

29 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до Home Box Office, Inc. (НВО) (Хоум Бокс Офіс, Інк.), товариства з обмеженою відповідальністю «Телерадіокомпанія «Студія 1+1» (далі – ТОВ «Телерадіокомпанія «Студія 1+1»), товариства з обмеженою відповідальністю «Меогого» (далі – ТОВ «Меогого»), товариства з обмеженою відповідальністю «Діджитал Скрінз» (далі – ТОВ «Діджитал Скрінз») про припинення порушення прав та відшкодування моральної шкоди.

Суди встановили, що у червні 2019 року на українському телеканалі «1+1», який належить ТОВ «Телерадіокомпанія «Студія 1+1», відбулася прем'єра серіалу «ІНФОРМАЦІЯ_4» виробництва відповідача Home Box Office, Inc. (НВО) (Хоум Бокс Офіс, Інк.).

Власником ексклюзивного телевізійного права на вказаний серіал на території України є ТОВ «Телерадіокомпанія «Студія 1+1». Серіал також доступний для перегляду на території України на платформах «MEGOGO», власником якого є ТОВ «Меогого», та OLL.TV, власником якого є ТОВ «Діджитал Скрінз».

Зазначений серіал є твором художнього характеру, в якому висвітлюються події, пов'язані з аварією 26 квітня 1986 року на Чорнобильській атомній електростанції (далі – ЧАЕС) та усуненням її наслідків. ОСОБА_1 та її чоловік ОСОБА_3 зображені в якості персонажів (дійових осіб) серіалу з використанням їх імен.

Позивач зазначала, що ім'я фізичної особи може бути використане в будь-яких творах (крім творів документального характеру) лише за згодою фізичної особи-носія відповідного імені, а після її смерті – лише за згодою найближчих родичів у порядку черговості. ОСОБА_3 помер ІНФОРМАЦІЯ_1, проте вона не надавала згоди на використання його імені, як персонажа серіалу. Внаслідок виробництва та розповсюдження (демонстрування) на території України згаданого серіалу було порушено її особисте немайнове право на використання

імені, а також імені її померлого чоловіка. Такими протиправними діями їй було завдано значних душевних страждань.

Рішенням суду першої інстанції у задоволенні позову відмовлено у зв'язку з недоведеністю позовних вимог.

Апеляційний суд змінив мотиви відмови у задоволенні позову та зазначив, що факт використання у серіалі персонажів з іменами ОСОБА_29 і ОСОБА_13, які належать позивачу та її чоловікові, є доведеним та не спростованим відповідачами. Підтверджено також наявність епізодів, в яких задіяні персонажі та використано їх імена. Разом з тим, відсутні підстави для задоволення вимог про видалення заявлених у позові сцен із серіалу, оскільки не встановлено неправомірного використання імені позивача та її чоловіка у серіалі. Крім того, серіал є аудіовізуальним фільмом, що віднесено до об'єктів інтелектуальної власності і цілісність такого об'єкта захищається відповідно до закону, зокрема частини першої статті 439 ЦК України. У серіалі «ІНФОРМАЦІЯ_4» була використана загальновідома інформація, яка неодноразово поширювалася, у тому числі позивачем.

Верховний Суд не погодився з такими висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Використання імені фізичної особи в літературних та інших творах, крім творів документального характеру, як персонажа (дійової особи) допускається лише за її згодою, а після її смерті – за згодою її дітей, вдови (вдівця), а якщо їх немає, – батьків, братів та сестер.

Використання імені фізичної особи з метою висвітлення її діяльності або діяльності організації, в якій вона працює чи навчається, що ґрунтується на відповідних документах (звіти, стенограми, протоколи, аудіо-, відеозаписи, архівні матеріали тощо), допускається без її згоди.

Законодавцем визначено виняток на використання імені фізичної особи без її згоди з тією метою, щоб не давати можливості відповідній особі цензурувати об'єктивні події, які дійсно відбулися і в яких вона безпосередньо брала участь, проте це стосується лише творів документального характеру.

Використання імені фізичної особи в творі, який висвітлює не лише об'єктивні події, а й включає в себе домисел авторів, може свідчити про порушення особистого немайнового права особи на використання власного імені.

Таким чином, використання імені будь-якої особи без її дозволу є неправомірним. У такому випадку фізична особа має право вимагати зупинення порушення її прав і відшкодування моральної шкоди.

Підставою для захисту порушеного права, передбаченого частиною другою статті 296 ЦК України, є сам факт використання імені незалежно від характеру поширеної при цьому інформації про особу.

Основним предметом доказування у цій справі є дослідження правомірності використання імені позивача та її загиблого чоловіка у спірному серіалі, який не є документальним.

Апеляційний суд не звернув уваги на те, що спірний серіал, хоча і базується на реальних подіях, проте висвітлена у ньому історія не повністю відповідає дійсності, а частково є художнім домислом авторів, тому позивач вказувала на те, що серіал є твором художнього характеру. Той факт, що серіал заснований на реальних подіях не спростовує неточності та неправдивості сцен, в яких показано позивача та її чоловіка, на що вони згоди не надавали. Серіал не є точним документальним відображенням життєвих та історичних подій.

Крім того, ОСОБА_38 не могла передати Home Box Office, Inc. (HBO) (Хоум Бокс Офіс, Інк.) права на використання імені позивача та її загиблого чоловіка, оскільки ОСОБА_1 не уклала з нею будь-яких договорів на використання її імені та імені її загиблого чоловіка, тому у ОСОБА_38 було відсутнє право на надання відповідної згоди на використання імен позивача та її загиблого чоловіка.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду, а справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 травня 2024 року у справі № 752/7647/20 (провадження № 61-120св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119419654>.

2. Спори, що виникають у сфері захисту права власності

2.1. У справі за позовом власника земельної ділянки про визнання права власності на самочинно побудоване на цій земельній ділянці нерухоме майно, якщо земельна ділянка, на якій воно побудоване, на час здійснення самочинного будівництва не була у власності позивача, проте згодом він набув право власності на таку земельну ділянку, належними відповідачами є територіальна громада (в особі відповідної ради), на території якої знаходиться відповідна земельна ділянка, та власники (користувачі) сусідніх земельних ділянок

23 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за його позовом до Відділу з питань державного архітектурно-будівельного контролю виконкому Криворізької міської ради (далі – Відділ з питань ДАБК виконкому Криворізької міської ради) про визнання права власності на об'єкти нерухомого майна та зобов'язання вчинити певні дії.

Позивач зазначав, що він набув право власності на земельну ділянку, на якій побудовано житловий будинок, а на підставі судового рішення,

що набрало законної сили, він є власником будівельних матеріалів, обладнання та конструкцій, що були використані в процесі будівництва житлового будинку. Він тричі звертався до Відділу з питань ДАБК виконкому Криворізької міської ради з заявою та належними документами, у тому числі декларацією про готовність об'єкта до введення в експлуатацію, проте отримував відмови у введенні в експлуатацію об'єкта нерухомого майна.

Апеляційний суд, скасовуючи рішення суду першої інстанції про часткове задоволення позову та відмовляючи, зокрема у задоволенні позовних вимог про визнання права власності на об'єкти нерухомого майна, керувався тим, що позивач має можливість звернутись до адміністративного суду з позовом про зобов'язання відповідача вчинити певні дії, що у разі задоволення позову адміністративним судом забезпечить можливість прийняти в експлуатацію самочинно збудований житловий будинок без визнання права власності за рішенням суду.

Верховний Суд не погодився з постановою суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Відповідно до статті 392 ЦК України власник може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати документа, який засвідчує його право власності.

Згідно з частиною п'ятою статті 376 ЦК України на вимогу власника (користувача) земельної ділянки суд може визнати за ним право власності на нерухоме майно, яке самочинно збудоване на ній, якщо це не порушує права інших осіб.

Тлумачення змісту частини п'ятої статті 376 ЦК України свідчить, що у справі за позовом власника земельної ділянки належним відповідачем за позовною вимогою про визнання права власності на самочинно побудоване нерухоме майно, якщо земельна ділянка, на якій воно побудоване, на час здійснення самочинного будівництва не була у власності позивача, проте згодом позивач набув право власності на таку земельну ділянку, є територіальна громада (в особі відповідної ради), на території якої знаходиться відповідна земельна ділянка, та власники (користувачі) сусідніх земельних ділянок.

Враховуючи зміст і характер відносин між учасниками справи, встановлені судами обставини справи, спірні правовідносини в частині позовних вимог про визнання права власності виникли внаслідок проведення самочинного будівництва та бажання позивача здійснити реєстрацію права власності на такий об'єкт, тому Відділ з питань ДАБК виконкому Криворізької міської ради є неналежним відповідачем.

Верховний Суд зазначив, що апеляційний суд зробив обґрунтований висновок про відсутність підстав для задоволення такої позовної вимоги, проте помилився щодо мотивів такої відмови, адже відмовити у позові належало

з підстав пред'явлення таких вимог до неналежного відповідача (складу відповідачів).

Ураховуючи наведене, Верховний Суд постанову апеляційного суду змінив в частині позовних вимог про визнання права власності, виклавши її мотивувальну частину в редакції своєї постанови.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 травня 2024 року у справі № 211/6854/21 (провадження № 61-11842св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119393392>.

3. Спори, що виникають із питань захисту прав інтелектуальної власності

3.1. Встановлення факту використання винаходу (корисної моделі) чи визнання патенту залежним від іншого патенту безпосередньо не відновлює порушене право інтелектуальної власності та не прісікає порушення права інтелектуальної власності, а може бути лише передумовою для застосування інших способів захисту (наприклад, компенсації чи припинення порушення)

02 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до приватного підприємства-фірми «Дарьял» (далі – ПП «Дарьял»), ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, третя особа – Державна служба інтелектуальної власності України, про встановлення факту порушення прав за патентом та припинення порушення прав з патенту, за зустрічним позовом ПП «Дарьял» до ОСОБА_1 про визнання недійсним патенту.

ОСОБА_1 вказував, що корисна модель за патентом відповідачів не відповідає умовам патентоздатності, оскільки не є новою, в їх корисній моделі є ті самі ознаки, що й у корисній моделі позивача, яку він запатентував за рік до отримання оскаржуваного патенту відповідачами. Відомості щодо кожної ознаки патенту позивача стали загальнодоступними у світі, оскільки на один рік раніше були викладені в заявці позивача на одержання патенту. При порівнянні двох корисних моделей видно, що обидві мають одні й ті самі ознаки, використовуються в одній і тій самій сфері виробництва. Відповідачі до позивача за наданням дозволу не зверталися, чим порушують його права.

ПП «Дарьял» свої вимоги мотивувало тим, що в патенті ОСОБА_1 заявлена корисна модель на використання хімічних елементів кальцій, титан, алюміній при виплавці чорних металів. Дата подання заявки 25 серпня 2009 року, дата публікації 25 листопада 2009 року.

На використання кальцію, титану, алюмінію при виплавці чорних металів, у тому числі на їх використання у складі наповнювачів порошкових дротів, призначених для обробки металургійних розплавів, були видані патенти,

що передують патенту ОСОБА_1, тобто корисна модель за його патентом не є новою, є частиною рівня техніки, а патент не відповідає умовам патентоздатності.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, первісний позов задовольнив частково. У задоволенні зустрічного позову відмовив. Встановив факт використання відповідачами виданого їм патенту з порушенням виключного права позивача за патентом, який було видано йому раніше; визнав патент відповідачів залежним від патенту позивача.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій в частині задоволених позовних вимог з огляду на таке.

Завданням цивільного судочинства є саме ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Такий захист можливий за умови, що права, свободи чи інтереси позивача власне порушені, а учасники використовують цивільне судочинство для такого захисту. Спосіб захисту порушеного права повинен бути таким, що найефективніше захищає або відновлює порушене право позивача, тобто належним. Належний спосіб захисту повинен гарантувати особі повне відновлення порушеного права та/або можливість отримання нею відповідного відшкодування.

Відповідно до статті 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних відносин) будь-яке посягання на права, передбачені статтею 28 цього Закону, вважається порушенням прав володільця патенту, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України. На вимогу володільця патенту таке порушення має бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати володільцю патенту заподіяні збитки. Вимагати поновлення порушених прав володільця патенту може за його згодою також особа, яка придбала ліцензію.

У випадку порушення права інтелектуальної власності особа може скористатися відповідним способом захисту порушеного права.

Обраний спосіб захисту повинен приводити до відновлення порушеного права інтелектуальної власності, тобто забезпечувати усунення його порушення. Той чи інший спосіб захисту може не допускати або присікати порушення права інтелектуальної власності.

Встановлення факту використання винаходу (корисної моделі) чи визнання патенту залежним безпосередньо не відновлює порушене право інтелектуальної власності, не присікає порушення права інтелектуальної власності, а може бути лише передумовою для застосування інших способів захисту (наприклад, компенсації чи припинення порушення).

Задоволення вимоги про встановлення факту використання винаходу (корисної моделі) чи визнання патенту залежним не забезпечить відновлення порушеного права інтелектуальної власності чи присікання або недопуск відповідного порушення.

Суди попередніх інстанцій не врахували, що позовні вимоги про встановлення факту використання відповідачами їхнього патенту з порушенням виключного права позивача за виданим йому патентом та визнання патенту відповідачів залежним від патенту ОСОБА_1 є неналежними способами захисту і не забезпечують усунення чи присікання порушень. Належною вимогою, яку може заявити позивач, може бути, зокрема вимога про компенсацію у зв'язку з порушенням його права

Ураховуючи наведене, Верховний Суд скасував судові рішення в частині задоволення позовних вимог ОСОБА_1 та ухвалив у цій частині нове судове рішення про відмову у їх задоволенні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 травня 2024 року № 331/6402/15-ц (провадження № 61-2620св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118868230>.

4. Спори, що виникають із земельних правовідносин

4.1. Використання орендарем земельної ділянки після закінчення дії договору оренди (для зберігання готової продукції) за наявності його належного повідомлення орендодавцем (власником землі) про відсутність наміру продовжувати договір оренди на новий строк свідчить про недобросовісність дій орендаря як сторони договору оренди та безпідставне користування земельною ділянкою, що виключає покладення відповідальності на орендодавця за спричинену орендарю шкоду у вигляді недоотриманих доходів у зв'язку з неможливістю збору врожаю

22 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «Рулонні Газони України» (далі – ТОВ «Рулонні Газони України») у справі за позовом ТОВ «Рулонні Газони України» до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 про відшкодування майнової шкоди.

Суди встановили, що між позивачем (орендар) та ОСОБА_1 (орендодавець) укладено договір оренди земельної ділянки, за умовами якого, остання передала у строкове платне володіння та користування земельну ділянку на визначений строк.

Позивач зазначав, що він засіяв газонну траву (рулонний газон) на ділянці ОСОБА_1 та здійснював польові роботи щодо її вирощування, що свідчить про продовження терміну оренди згідно з умовами договору оренди, якими передбачено, що при закінченні строку дії договору до закінчення польових робіт термін оренди земельної ділянки продовжується до повного завершення польових робіт.

Однак земельна ділянка, яка перебувала в оренді, була переорана, а посіяна на ній газонна трава (рулонний газон) повністю знищена ОСОБА_2, ОСОБА_3 на прохання ОСОБА_1, внаслідок чого було знищено майно товариства (орендаря), а саме рулонний газон, який ріс на орендованій земельній ділянці, та завдано ТОВ «Рулонні Газони України» майнової шкоди.

Рішенням суду першої інстанції у задоволенні позову відмовлено.

Апеляційний суд, змінюючи рішення суду першої інстанції в частині правового обґрунтування відмови у задоволенні позову, керувався тим, що рішенням суду в іншій справі встановлено, що термін дії договору оренди землі закінчився, а сам договір є припиненим. Зазначені обставини є преюдиційними. Використання позивачем земельної ділянки після завершення договору оренди для зберігання готової продукції, свідчить про його недобросовісність, як сторони договору оренди, та безпідставне користування земельною ділянкою, яка належить ОСОБА_1 протягом тривалого строку.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанції з огляду на таке.

Відповідно до пункту б) частини першої статті 95 ЗК України землекористувачі, якщо інше не передбачено законом або договором, мають право власності на посіви і насадження сільськогосподарських та інших культур, на вироблену продукцію.

Орендар має право на відшкодування збитків, яких він зазнав унаслідок невиконання орендодавцем умов, визначених договором оренди землі. Збитками вважаються фактичні втрати, яких орендар зазнав у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням умов договору орендодавцем, а також витрати, які орендар здійснив або повинен здійснити для відновлення свого порушеного права; доходи, які орендар міг би реально отримати в разі належного виконання орендодавцем умов договору. Розмір фактичних витрат орендаря визначається на підставі документально підтверджених даних. У разі дій орендаря, не передбачених договором оренди, що призвели до зміни стану земельної ділянки, витрати на їх здійснення орендодавцем не відшкодовуються. У разі здійснення орендарем за письмовою згодою орендодавця поліпшення орендованої земельної ділянки за власний рахунок орендодавець зобов'язаний компенсувати витрати на її поліпшення, якщо інше не передбачено договором оренди. Здійснені орендарем без згоди орендодавця витрати на поліпшення орендованої земельної ділянки, які неможливо відокремити без заподіяння шкоди цій ділянці, не підлягають відшкодуванню. Орендар вправі залишити за собою здійснені ним за власний рахунок вигоди від поліпшення орендованої земельної ділянки, якщо ці поліпшення можуть бути відокремлені без заподіяння шкоди земельній ділянці (стаття 28 Закону України «Про оренду землі»).

Верховний Суд зазначив, що використання орендарем земельної ділянки після завершення договору оренди до грудня 2020 року для зберігання готової

продукції з підстав відсутності попиту на неї не може вважатися таким, що відповідає принципам справедливості, добросовісності, розумності, покладає на власника земельної ділянки додатковий тягар та фактично створює ситуацію, коли із незалежних від нього причин власник не може на власний розсуд користуватися своїм майном невизначений строк.

Вочевидь орендодавець не може впливати на наявність чи відсутність на ринку попиту на товар позивача і не має нести ризики, які передбачає господарська діяльність, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції. Натомість орендар мав достатньо часу (15 місяців) для того, щоб звільнити земельну ділянку від своєї готової продукції.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції з урахуванням змін, внесених за наслідками апеляційного перегляду справи, та постанову суду апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 175/2781/21 (провадження № 61-18727св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119264960>.

5. Спори, що виникають із виконання / невиконання договірних / недоговірних зобов'язань

5.1. У разі запровадження в банку, з яким у позивача (вкладника) існують договірні правовідносини, тимчасової адміністрації та здійснення процедури його ліквідації стягнення коштів за договорами банківських вкладів неможливе у будь-який інший спосіб, аніж це передбачено Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Якщо відповідач (банк) є банком-агентом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, між банком-агентом і позивачем відсутні договірні правовідносини, то такий банк не здійснює відшкодування коштів за банківськими вкладами на підставі свідоцтва про право на спадщину, у зв'язку з чим він є неналежним відповідачем у таких справах

01 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за її позовом до Акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» (далі – АТ «Державний ощадний банк України»), треті особи: Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд), приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу, про захист прав споживача, стягнення грошових коштів банківського вкладу, пені, відшкодування моральної шкоди, встановлення нікчемності та застосування наслідків недійсності нікчемного правочину.

Суди установили, що позивач є спадкоємцем за законом всього належного ОСОБА_2 майна, в тому числі і грошових коштів (банківських вкладів),

внесених спадкодавцем на рахунки, відкриті у Публічному акціонерному товаристві «Кредитпромбанк» (далі – ПАТ «Кредитпромбанк»), який віднесено до категорії неплатоспроможних, з 03 березня 2015 року запроваджено тимчасову адміністрацію та призначено уповноважену особу Фонду на тимчасову адміністрацію в ПАТ «Кредитпромбанк».

За повідомленням із сайту Фонду з 15 травня 2015 року ПАТ «Кредитпромбанк» почав виплати коштів вкладникам за договорами, строк дії яких закінчився в період дії тимчасової адміністрації, та за договорами банківського рахунку (поточні та карткові рахунки). Виплати коштів здійснювалися через установи ПАТ «Державний ощадний банк України», яке змінило назву на АТ «Державний ощадний банк України».

Позивач неодноразово зверталася до ПАТ «Державний ощадний банк України» із заявами про надання інформації щодо вкладів та їх виплати, у відповідь на які їй повідомлено, що в одному з відділень банку здійснено виплату ОСОБА_3 на підставі довіреності грошових коштів за вкладом ОСОБА_2, відкритим у ПАТ «Кредитпромбанк». Вважала, що грошові кошти за банківським вкладом неправомірно виплачено банком невідомій особі на підставі довіреності, яка є сумнівною.

Суди попередніх інстанцій відмовили в задоволенні позову, оскільки позов пред'явлено до неналежного відповідача.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій та звернув увагу на таке.

У спорах, пов'язаних з виконанням банком, в якому введено тимчасову адміністрацію та/або запроваджено процедуру ліквідації, своїх зобов'язань перед його кредиторами, положення Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» є спеціальними, і цей Закон є пріоритетним відносно інших законодавчих актів України у таких правовідносинах.

Відповідно до частини другої статті 28 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» Фонд здійснює виплату гарантованих сум відшкодування через банки-агенти, що здійснюють такі виплати в готівковій або безготівковій формі (за вибором вкладника).

Суди попередніх інстанцій встановили, що між АТ «Державний ощадний банк України» та Фондом було укладено договір № 1 про здійснення виплат гарантованих сум відшкодувань за загальним реєстром від 13 травня 2015 року, предметом якого є здійснення виплати банком відшкодувань на підставі наданого Фондом Загального реєстру вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладами за рахунок Фонду. За умовами цього договору АТ «Державний ощадний банк України» виступає банком-агентом Фонду і не здійснює виплату відшкодування на підставі свідоцтва про право на спадщину.

Врахувавши те, що безпосередньо між позивачем та АТ «Державний ощадний банк України» відсутні договірні правовідносини, а стягнення коштів за договорами банківських вкладів, укладеними між спадкодавцем ОСОБА_2 та ПАТ «Кредитпромбанк», в якому запроваджено тимчасову адміністрацію, неможливо здійснити у будь-який інший спосіб, аніж це передбачено Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», Верховний Суд погодився з висновком судів попередніх інстанцій про те, що АТ «Державний ощадний банк України» є неналежним відповідачем за вимогами ОСОБА_1 та залишив судові рішення без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 травня 2024 року у справі № 756/2638/19 (провадження № 61-7090св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118840026>.

5.2. Порушення порядку повідомлення заставодавця про вимогу щодо усунення порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання є самостійною правовою підставою для визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню

22 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Акціонерного товариства «Кредобанк» (далі – АТ «Кредобанк») у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «Кредобанк», треті особи: приватний нотаріус Львівського міського нотаріального округу, приватний виконавець виконавчого округу Кіровоградської області, про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню.

Суди встановили, що 23 вересня 2021 року приватний нотаріус вчинив виконавчий напис щодо задоволення вимог АТ «Кредобанк» за рахунок коштів, отриманих від реалізації належного позивачу предмета застави, а саме транспортного засобу.

Позивач вважав, що виконавчий напис нотаріуса є таким, що не підлягає виконанню, оскільки сума заборгованості за виконавчим написом не є безспірною, станом на день вчинення виконавчого напису між ним та банком існувала неузгодженість сум сплати за кредитним договором, банк не повідомляв його про наміри вчинення виконавчого напису нотаріусом й повідомлення банку він не отримував, тому просив суд визнати виконавчий напис нотаріуса таким, що не підлягає виконанню.

Суд першої інстанції задовольнив позов, оскільки позивач довів існування розбіжності у сумах, які підлягали стягненню, тобто наявність спірної заборгованості.

Суд апеляційної інстанції змінив мотивувальну частину рішення суду першої інстанції та вказав, що виконавчий напис нотаріуса є таким, що не підлягає виконанню, оскільки позивач не був належним чином повідомлений банком про

порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання для надання йому можливості усунути порушення за кредитним договором.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та звернув увагу на таке.

Для звернення стягнення на предмет застави необхідною умовою є письмове повідомлення боржника про порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання та внесення до Реєстру відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження.

Ухилення від надіслання боржнику повідомлення про порушення запеченого обтяженням зобов'язання, реєстрації в Реєстрі відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження, а також недотримання 30-денного строку з моменту реєстрації в Реєстрі відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження вважаються порушеннями, які унеможливають вчинення нотаріусом виконавчого напису про звернення стягнення на предмет застави.

Положення закону щодо надіслання боржнику повідомлення про порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання направлені на фактичне повідомлення заставодавця з метою надання йому можливості усунути відповідні порушення основного зобов'язання і запобігти зверненню стягнення на його майно. Таке повідомлення слід вважати здійсненим належним чином за умови, що заставодавець отримав його. Доказом належного здійснення повідомлення може бути, зокрема повідомлення про вручення поштового відправлення з описом вкладення.

Повернення повідомлення про порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання до банку з відміткою поштового відділення «за закінченням терміну зберігання» не є доказом отримання позивачем такого повідомлення, а також не свідчить про дотримання банком обов'язку щодо фактичного повідомлення боржника про порушення зобов'язання.

Як порушення нотаріусом порядку вчинення виконавчого напису, так і порушення порядку повідомлення заставодавця про вимогу про усунення порушення є самостійними і достатніми підставами для визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню.

Апеляційний суд, змінюючи мотиви рішення суду першої інстанції, дійшов обґрунтованого висновку про відсутність належних та допустимих доказів фактичного повідомлення банком заставодавця про порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання, для надання йому можливості усунути відповідне порушення, унаслідок чого у нотаріуса були відсутні правові підстави для вчинення виконавчого напису.

Такі порушення порядку повідомлення заставодавця про вимогу про усунення порушення є самостійною правовою підставою для визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції у незмінній під час апеляційного перегляду частині та постанову суду апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 465/4478/22 (провадження № 61-3076св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119264967>.

5.3. За обставин наявності беззаперечних доказів підробки підпису позичальника в договорі позики та в документах, поданих до третейського суду та апеляційного суду, щодо визнання боргу померлим позичальником, а також обізнаності його за життя про розгляд третейським судом справи щодо стягнення з нього заборгованості за вказаним договором, після смерті позичальника права його правонаступника можуть бути захищені шляхом визнання відсутніми зобов'язань за таким договором

29 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2, від імені якої діє адвокат, у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину.

Суди встановили, що на підставі рішення третейського суду з ОСОБА_3 на користь відповідача стягнуто заборгованість за договором позики.

Після смерті ОСОБА_3 спадкоємцем за законом є ОСОБА_1, яка звернулася до суду із заявою про скасування рішення третейського суду, в задоволенні якої їй було відмовлено.

Посилаючись на те, що спадкодавець за життя жодних договорів позики з відповідачем не укладав та грошових коштів за цими договорами не отримував, висновком експертизи, проведеної в межах кримінального провадження, встановлено, що договір позики, укладений між ними, не містить власноручного підпису позичальника, позивач просила суд застосувати наслідки нікчемності договору позики, визнати відсутніми зобов'язання спадкодавця та його спадкоємців за договором позики та угоду щодо передачі спору на розгляд третейського суду, передбачену у договорі позики.

Рішенням суду першої інстанції, з висновком якого погодився і суд апеляційної інстанції, позов задоволено. Судові рішення мотивовані тим, що оскільки судовий спір про стягнення боргу, в рамках якого позивач могла б спростувати наявність боргових зобов'язань, відсутній, позивач обрала належний спосіб захисту порушених прав. Відсутність у письмовому тексті правочину (паперовому носії) підпису його учасника чи належно уповноваженої ним особи означає, що правочин у письмовій формі не вчинений. Висновок експерта, отриманий в межах кримінального провадження, містить інформацію щодо

предмета доказування у цій цивільній справі, тому є належним та допустимим доказом.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Як частиною першою статті 215 ЦК України, так і статтями 229 – 233 ЦК України передбачено недійсність вчинених правочинів, тобто у випадках, коли існує зовнішній прояв волевиявлення учасника правочину, вчиненого ним у належній формі (зокрема шляхом вчинення підпису на паперовому носії), що, однак, не відповідає фактичній внутрішній волі цього учасника правочину.

У випадку, коли сторона не виявляла свою волю до вчинення правочину, до набуття обумовлених ним цивільних прав та обов'язків правочин є таким, що не вчинений, права та обов'язки за таким правочином особою не набуті, а правовідносини за ним не виникають.

Підпис є невід'ємним елементом, реквізитом письмової форми договору, а наявність підписів має підтверджувати наміри та волевиявлення учасників правочину, а також забезпечувати їх ідентифікацію.

Встановивши на підставі висновку експерта, наданого в межах кримінального провадження, факт відсутності підпису позичальника у спірному договорі позики, та за відсутності спростування цього факту іншими доказами, суди дійшли правильних висновків про те, що цей договір позичальник не підписував і зобов'язання з нього у останнього не виникли.

Оцінюючи належність та ефективність обраного позивачем способу захисту її прав, суди попередніх інстанцій правильно зазначили, що визнання зобов'язань за спірним договором позики відсутніми, у тому числі і передбаченого ним третейського застереження, є цілком ефективним способом захисту прав спадкоємця померлого ОСОБА_3.

За обставин наявності беззаперечних доказів підробки підпису позичальника у договорі позики, а також у документах, поданих до третейського суду та апеляційного суду, щодо визнання боргу померлим ОСОБА_3 за його життя, обізнаності останнього про розгляд третейським судом справи щодо стягнення з нього заборгованості за спірним правочином, права правонаступника ОСОБА_3 можуть бути захищені шляхом ухвалення рішення про визнання відсутніми зобов'язань за таким договором.

Ураховуючи наведене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 травня 2024 року у справі № 334/5347/22 (провадження № 61-11751св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119419561>.

5.4. Укладання договору в електронному вигляді через інформаційно-комунікаційну систему можливе за допомогою електронного підпису лише за умови використання засобу електронного підпису всіма сторонами цього правочину. В іншому випадку електронний правочин може бути підписаний сторонами електронним підписом одноразового ідентифікатора та/або аналогом власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.

Для укладення електронного кредитного договору особі необхідно пройти її ідентифікацію та зробити електронний підпис через смс-повідомлення чи через підтвердження, яке надходить у формі листа до електронної пошти, або в застосунку «Приват24»

29 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Манівео швидка фінансова допомога» (далі – ТОВ «Манівео швидка фінансова допомога») у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Манівео швидка фінансова допомога», Товариства з обмеженою відповідальністю «Фінансова компанія «Онлайн Фінанс» (далі – ТОВ «ФК «Онлайн Фінанс») про визнання кредитного договору нікчемним, визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню.

Суди встановили, що позивач має картковий рахунок, відкритий в Акціонерному товаристві комерційному банку «ПриватБанк» (далі – АТ КБ «ПриватБанк»), та відповідну банківську картку.

На підставі виконавчого напису, виданого 31 жовтня 2020 року приватним нотаріусом Житомирського міського нотаріального округу, та заяви ТОВ «ФК «Онлайн Фінанс» про відкриття виконавчого провадження приватний виконавець відкрив виконавче провадження про стягнення заборгованості за кредитним договором, укладеним з ТОВ «Манівео швидка фінансова допомога», під час виконання якого накладено арешт на рахунки позивача.

Позивач зазначав, що кредитний договір з ТОВ «Манівео швидка фінансова допомога» не укладав, у виконавчому написі нотаріуса та в документах виконавчого провадження зазначено адресу проживання боржника, яка є відмінною від адреси, де він зареєстрований і весь час постійно проживає, зазначено інше прізвище, а також інші дані паспорта, просив суд визнати спірний кредитний договір нікчемним, зобов'язати відповідачів повернути грошові кошти, стягнені за договором, та визнати таким, що не підлягає виконанню, виконавчий напис нотаріуса.

Суд першої інстанції позов задовольнив частково та визнав таким, що не підлягає виконанню, виконавчий напис нотаріуса, зобов'язав відповідача повернути стягнуте. У решті позову відмовив.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції в частині вирішення позовних вимог про визнання кредитного договору нікчемним, ухвалив нове судове рішення в цій частині й визнав кредитний договір недійсним.

Судове рішення апеляційного суду мотивовано тим, що позивач довів на підставі належних та допустимих доказів незаконність кредитного договору. Обраний позивачем спосіб судового захисту про визнання кредитного договору нікчемним не є ефективним, оскільки в цьому випадку ефективним способом захисту, що сприятиме відновленню прав позивача, буде визнання оспорюваного правочину недійсним, тому апеляційний суд застосував принцип «*jura novit curia*» («суд знає закони»), який за своєю правовою сутністю зводиться до надання судом власної правової кваліфікації спору, яка може і не співпадати з позиціями сторін, та визнав спірний правочин недійсним.

Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції та звернув увагу на таке.

Особливості укладання кредитного договору в електронному вигляді визначені Законом України «Про електронну комерцію».

Електронний договір, укладений шляхом обміну електронними повідомленнями, підписаний у порядку, визначеному статтею 12 цього Закону, вважається таким, що за правовими наслідками прирівнюється до договору, укладеного в письмовій формі. Кожний примірник електронного документа з накладеним на нього підписом, визначеним статтею 12 цього Закону, є оригіналом такого документа.

Укладання договору в електронному вигляді через інформаційно-комунікаційну систему можливе за допомогою електронного підпису лише за умови використання засобу електронного підпису усіма сторонами цього правочину. В іншому випадку електронний правочин може бути підписаний сторонами електронним підписом одноразового ідентифікатора та/або аналогом власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.

Враховуючи те, що для укладення електронного кредитного договору необхідно пройти ідентифікацію особи та зробити електронний підпис через смс-повідомлення чи через підтвердження, яке надходить у формі листа до електронної пошти, або у застосунку «Приват24», що виключає підписання позивачем спірного кредитного договору через будь-який із зазначених способів та взагалі подання заявки на отримання кредитних коштів.

Апеляційний суд, застосувавши принцип «*jura novit curia*» («суд знає закони»), зробив правильний висновок про наявність достатніх підстав для судового захисту прав та інтересів позивача, оскільки ефективним способом захисту, що спрятиме відновленню його прав, буде визнання оспорюваного правочину недійсним.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції в частині вирішення вимог про визнання кредитного договору недійсним залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 травня 2024 року у справі № 545/1750/21 (провадження № 61-1177св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119419648>.

5.5. У цивільному законодавстві не передбачено допустимості скасування договору чи іншого правочину в судовому порядку за позовом заінтересованої особи. У ЦК України закріплено лише можливість пред'явити позовну вимогу про визнання правочину недійсним, тому вимога про скасування договорів оренди земельних ділянок не є належним способом захисту порушеного права

14 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Селянського (фермерського) господарства «Шанс» (далі – СФГ «Шанс») у справі за позовом ОСОБА_1, СФГ «Шанс» до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, Товариства з обмеженою відповідальністю «Агро-Регіон Любар» (далі – ТОВ «Агро-Регіон Любар») про визнання правочинів недійсними та скасування договорів оренди земельних ділянок.

Суди встановили, що власникам двадцяти чотирьох сертифікатів на право на земельну частку (пай), в тому числі відповідачам (фізичним особам), передано у спільну часткову власність для ведення товарного сільськогосподарського виробництва земельні ділянки, титульним співвласником яких зазначено ОСОБА_1.

Між ОСОБА_1 (за погодженням усіх співвласників) та СФГ «Шанс» було укладено договір оренди земельної ділянки для товарного сільськогосподарського виробництва строком на десять років.

Також між ними укладено додаткову угоду про поновлення терміну дії зазначеного договору оренди та внесення змін до нього.

ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6 і ТОВ «Агро-Регіон Любар» уклали договори оренди земельних ділянок, які перебувають у спільній частковій власності, титульним співвласником яких є ОСОБА_1 і які передані останнім в оренду СФГ «Шанс».

Посилаючись на те, що зазначені земельні ділянки перебувають у спільній частковій власності та в користуванні СФГ «Шанс», а відповідачі ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 і ОСОБА_6 не виділили в натурі (на місцевості) свої частки із складу земельної ділянки перед укладенням договорів оренди земельних ділянок із ТОВ «Агро-Регіон Любар», ОСОБА_1 і СФГ «Шанс» звернулись до суду та просили визнати недійсними й скасувати договори оренди земельних ділянок, укладені між ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6 і ТОВ «Агро-Регіон Любар».

Суд першої інстанції позов задовольнив.

Апеляційний суд, скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи у задоволенні позову, керувався тим, що права СФГ «Шанс» як орендаря на користування земельною ділянкою припинилися у зв'язку з закінченням строку дії договору, на який його було укладено, за відсутності домовленості про його продовження на змінених умовах та відсутності всіх необхідних юридичних фактів, необхідних для реалізації переважного права на поновлення договору оренди. Перебування у спільній частковій власності співвласників земельної ділянки не перешкоджає одному із співвласників ставити питання про виділ його частки зі спільного майна. Співвласник має право самостійно розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Право на виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності, регулюється положеннями статті 364 ЦК України і правового значення для вирішення спору у цій справі не має.

Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції в частині вирішення позовних вимог про скасування договорів оренди з огляду на таке.

В ЦК України закріплений підхід, при якому оспорюваність правочину конструюється як загальне правило. Навпаки, нікчемність правочину має місце тільки у разі, коли існує пряма вказівка закону про кваліфікацію того або іншого правочину як нікчемного. Оспорюваний правочин визнається недійсним судом, якщо одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом (частина третя статті 215 ЦК України). Правочин, недійсність якого не встановлена законом (оспорюваний правочин), породжує правові наслідки (набуття, зміну або припинення прав та обов'язків), на які він був направлений до моменту визнання його недійсним на підставі рішення суду. Оспорювання правочину відбувається тільки за ініціативою його сторони або іншої заінтересованої особи шляхом пред'явлення вимог про визнання правочину недійсним (позов про оспорювання правочину, rescisорний позов).

У цивільному законодавстві не передбачено допустимості скасування договору чи іншого правочину в судовому порядку за позовом заінтересованої

особи. У ЦК України закріплено тільки можливість пред'явити позовну вимогу про визнання правочину недійсним.

Обрання позивачем неналежного способу захисту своїх прав є самостійною підставою для відмови у позові.

Вирішуючи спір, суд апеляційної інстанції не врахував, що вимога про скасування договорів оренди земельних ділянок не є належним способом захисту порушеного права, а тому в задоволенні позову в цій частині слід було відмовити саме з цих підстав.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд змінив постанову апеляційного суду в частині вирішення позовних вимог СФГ «Шанс» про скасування договорів оренди, виклавши її мотивувальну частину в редакції своєї постанови.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 травня 2024 року у справі № 290/1310/21 (провадження № 61-4445св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119264828>.

6. **Спори, що виникають із трудових правовідносин**

6.1. На працівника, з яким підприємство тимчасово призупинило дію трудового договору у зв'язку з неможливістю внаслідок військової агресії проти України забезпечити його роботою та який виконує обов'язки добровольця міської територіальної громади в неробочий час, гарантія щодо збереження середнього заробітку, передбачена частиною першою статті 119 КЗпП України, не поширюється

08 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, від імені якого діє адвокат, у справі за позовом ОСОБА_1 до Державного підприємства обслуговування повітряного руху України (далі – ДП «Украерорух») про стягнення середньої заробітної плати.

Суди встановили, що позивач працює в Регіональному структурному підрозділі «Київцентраеро» ДП «Украерорух».

Наказом ДП «Украерорух» від 30 березня 2022 року було призупинено дію трудового договору з позивачем із збереженням місця роботи і посади з 01 квітня 2022 року до скасування воєнного стану. Цим же наказом було передбачено, що на час зупинення дії трудового договору ОСОБА_1 нарахування та виплата заробітної плати не проводиться.

18 квітня 2022 року позивач уклав контракт добровольця територіальної оборони, на підставі якого набув статус добровольця Бориспільської міської територіальної громади № 1 при в/ч НОМЕР_1 та був залучений до виконання громадських та державних обов'язків на постійній та безоплатній основі, бере

безпосередню участь у виконанні завдань територіальної оборони відповідно до підписаного контракту.

Наказом ДП «Украерорух» від 21 квітня 2022 року позивач увільнений від роботи із збереженням місця роботи, посади та середнього заробітку на період виконання обов'язків добровольця територіальної оборони, однак відповідач не виплатив йому середню заробітну плату за жоден місяць, тому ОСОБА_1 просив стягнути з відповідача середній заробіток за період з 18 квітня 2022 року до дня ухвалення рішення суду, зобов'язати відповідача в подальшому здійснювати виплату середньої заробітної плати до припинення дії контракту добровольця територіальної оборони.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції, у задоволенні позову відмовлено.

Судові рішення мотивовані тим, що гарантія, передбачена частиною першою статті 119 КЗпП України, не поширюється на працівника, якщо дія трудового договору з таким працівником призупинена, у зв'язку з чим працівник відсутній на роботі у робочий час.

Верховний Суд погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Роботодавець має право тимчасово призупинити дію трудового договору з працівником у разі неможливості у зв'язку із військовою агресією проти України забезпечити працівника роботою.

Частиною першою статті 119 КЗпП України чітко визначено збереження місця роботи (посади) і середнього заробітку саме на час виконання державних та/або громадських обов'язків, якщо за чинним законодавством України ці обов'язки можуть здійснюватись у робочий час.

Робочий час – установлений законодавством відрізок календарного часу, протягом якого працівник відповідно до правил внутрішнього трудового розпорядку, графіка роботи та умов трудового договору повинен виконувати свої трудові обов'язки.

У разі відсутності робочого часу у працівника гарантія, передбачена частиною першою статті 119 КЗпП України, на нього не розповсюджується.

Оскільки позивач з огляду на призупинення дії трудового договору виконував обов'язки добровольця Бориспільської міської територіальної громади з 18 квітня 2022 року у неробочий час, тому у ДП «Украерорух» не виник обов'язок виплачувати позивачу середню заробітну плату після призупинення дії укладеного з ним трудового договору.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постановою суду апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 травня 2024 року у справі № 359/5261/22 (провадження № 61-5950св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118961174>.

6.2. Якщо працівник не є особою, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, а також відсутнє рішення про його відсторонення від посади, прийняте слідчим суддею під час досудового розслідування чи судом під час судового провадження, то наказ роботодавця про відсторонення такого працівника від роботи є незаконним

22 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги Криворізького національного університету у справі за позовом ОСОБА_1 до Криворізького національного університету про визнання незаконним та скасування наказу про відсторонення від роботи, поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час відсторонення від роботи.

Позивач зазначав, що він перебував у трудових відносинах з Криворізьким національним університетом та займав посаду заступника директора з економічної, наукової, технічної та інноваційної роботи Науково-дослідного гірничорудного інституту Криворізького національного університету.

У зв'язку з проведенням досудового розслідування у кримінальному провадженні за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого частиною другою статті 190 КК України, наказом роботодавця його відсторонено від виконання посадових обов'язків на час проведення слідчих дій та опрацювання їх результатів без збереження заробітної плати на час відсторонення. Проте він не є особою, якій вручено повідомлення про підозру у вчиненні корупційного чи іншого злочину у вказаному кримінальному провадженні. Також щодо нього відсутні провадження у справі чи постанови суду, що набрали законної сили, про вчинення адміністративного правопорушення у сфері корупційних чи інших правопорушень.

Позивач просив визнати незаконним та скасувати наказ Криворізького національного університету від 12 вересня 2022 року № 230 «Про відсторонення від виконання обов'язків на час проведення слідчих дій», поновити його на роботі та зобов'язати відповідача виплатити йому невиклачену заробітну плату за час незаконного відсторонення від роботи.

Рішення суду першої інстанції про часткове задоволення позову мотивовано тим, що відсторонення позивача від роботи проведено з порушенням вимог закону. Такої підстави відсторонення від роботи, як проведення досудового розслідування по факту можливої причетності працівника до вчинення кримінального порушення, нормами трудового права не передбачено. У зв'язку з незаконним відстороненням позивач має право

на стягнення середнього заробітку за період з дня відсторонення від роботи до дня завершення досудового розслідування.

Суд апеляційної інстанції змінив рішення суду першої інстанції в частині визначення періоду, за який позивачу слід нарахувати та виплатити заробітну плату за час незаконного відсторонення від роботи, зазначивши, що з часу переведення позивача на іншу посаду останній приступив до роботи та отримував заробітну плату за встановленим тарифом, тому зазначений період не підлягає врахуванню.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та звернув увагу на таке.

Відсторонення особи від роботи можливе за наявності передбачених законодавством обставин.

Згідно з частинами першою та другою статті 154 КПК України відсторонення від посади може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину.

Відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження на строк не більше двох місяців. Строк відсторонення від посади може бути продовжено відповідно до вимог статті 158 цього Кодексу.

Особа, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, може бути відсторонена від посади на підставі рішення слідчого судді під час дії досудового розслідування чи суду під час судового провадження.

Позивач не є особою, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину. Відповідного рішення про відсторонення від посади в порядку статті 154 КПК України щодо нього не ухвалювалося. У кримінальному провадженні він мав процесуальний статус свідка.

Суди попередніх інстанцій правильно вважали, що наказ про відсторонення позивача від роботи є незаконним та підлягає скасуванню.

Оскільки незаконні дії відповідача призвели до порушення конституційного права ОСОБА_1 на своєчасне одержання винагороди за працю, суди обґрунтовано поклали на відповідача обов'язок відшкодувати працівнику середній заробіток, період якого правильно визначив суд апеляційної інстанції.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 210/3278/22 (провадження № 61-13898св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119264963>.

7. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

7.1. ЦК України як основний регулятор спадкових відносин не містить жодних обмежень чи заборон, щоб суб'єктом права на обов'язкову частку у спадщині був іноземець. При з'ясуванні, чи належить іноземець до кола осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, необхідно враховувати, що непрацездатність такої особи має підтверджуватися відповідними документами, зокрема виданими в країні, громадянином якої є іноземець

09 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, яка підписана представником ОСОБА_4, у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, Першої Київської державної нотаріальної контори в особі Головного управління юстиції у місті Києві про визнання права власності на обов'язкову частку у спадщині та стягнення компенсації.

Суди встановили, що після смерті ОСОБА_6, який є батьком позивача, відкрилася спадщина. Спадкоємцем за заповітом є відповідач (дружина спадкодавця). Із заявами про прийняття спадщини до нотаріуса звернулась ОСОБА_2 як спадкоємець за заповітом та ОСОБА_1 (син спадкодавця) як особа, яка має право на обов'язкову частку у спадщині. Нотаріус відмовив позивачу у вчиненні нотаріальної дії, а саме у видачі свідоцтва про право на спадщину за законом на обов'язкову частку у спірному майні, тому ОСОБА_1 просив визнати за ним право власності на обов'язкову частку у спадковому майні, що залишилась після смерті батька.

Суд першої інстанції, частково задовольняючи позов, керувався тим, що позивач довів підстави для спадкування обов'язкової частки у спадщині, яка залишилась після смерті його батька, у порядку, передбаченому статтею 1241 ЦК України.

Постанову суду апеляційної інстанції про відмову в задоволенні позову мотивовано тим, що спадкувати обов'язкову частку у спадщині має право лише повнолітній син чи дочка спадкодавця, який є непрацездатним у зв'язку з інвалідністю, яка встановлюється законом України. Оскільки позивач не є громадянином України, тому йому не може бути встановлена група інвалідності відповідно до законодавства України, а докази щодо наявності у нього інвалідності, видані уповноваженими органами іншої держави, не є належними.

Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками,

встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України (частина перша статті 26 Конституції України).

Малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка). Розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення (частина перша статті 1241 ЦК України).

Право на обов'язкову частку існує лише за наявності заповіту. Коло осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, визначене статтею 1241 ЦК України, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. При з'ясуванні, чи відноситься певний суб'єкт до кола осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, слід враховувати, що непрацездатність особи повинна бути підтверджена відповідними документами, зокрема виданими в країні, громадянином якої є особа.

У ЦК України відсутні норми, які б вказували на обмеження, заборону чи інші особливості участі в приватних відносинах фізичної особи, яка є іноземцем.

ЦК України, як основний регулятор спадкових відносин, не містить жодних обмежень чи заборон, щоб суб'єктом права на обов'язкову частку був іноземець.

На рівні приватно-правових норм відсутні положення про те, що непрацездатність (наявність інвалідності) іноземця для набуття ним права на обов'язкову частку у спадщині має підтверджуватися за вимогами законодавства України.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд скасував постанову суду апеляційної інстанції в частині вирішення позовних вимог про визнання права на обов'язкову частку у спадщині та залишив рішення суду першої інстанції у цій частині в силі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 травня 2024 року у справі № 761/22711/19 (провадження № 61-3903св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119134163>.

8. Застосування норм процесуального права

8.1. Отримання фізичною особою безвідсоткової фінансової допомоги з метою організації підприємницької діяльності не свідчить про укладення договору про надання учаснику пілотного проекту безвідсоткової фінансової допомоги на поворотній основі для організації підприємницької діяльності між суб'єктами господарювання – юридичною особою та фізичною особою, що зареєстрована

на час його укладення як підприємець. Такий договір не є господарським, а правовідносини щодо невиконання умов цього договору є цивільно-правовими

02 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу Полтавського обласного центру зайнятості у справі за позовом Полтавського обласного центру зайнятості до ОСОБА_1 про стягнення безвідсоткової фінансової допомоги.

Суди встановили, що 27 вересня 2017 року між Полтавським обласним центром зайнятості, Шишацькою районною філією Полтавського обласного центру зайнятості, Управлінням соціального захисту населення Шишацької районної державної адміністрації та відповідачем укладений договір про надання учаснику пілотного проекту безвідсоткової фінансової допомоги на поворотній основі для організації підприємницької діяльності.

На виконання умов тристоронніх договорів, укладених між відповідачем, фізичними особами-підприємцями та Полтавським обласним центром зайнятості, позивач перерахував у рахунок оплати за товар ОСОБА_1 як фізичної особи – підприємця 63 148,00 грн. Посилаючись на те, що відповідач не виконала умови договору, надану їй безвідсоткову фінансову допомогу не повернула, позивач просив суд стягнути з неї заборгованість з безвідсоткової фінансової допомоги в розмірі 63 148,00 грн.

Постановою суду апеляційної інстанції рішення суду першої інстанції про задоволення позову скасовано, провадження у справі закрито, оскільки спір підлягає розгляду в порядку господарського судочинства.

Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Спір є підвідомчим господарському суду за таких умов: участь у спорі суб'єкта господарювання; наявність між сторонами, по-перше, господарських відносин, урегульованих ЦК України, ГК України, іншими актами господарського й цивільного законодавства, і, по-друге, спору про право, що виникає з відповідних відносин; наявність у законі правової норми, що прямо передбачала б вирішення спору господарським судом; відсутність у законі норми права, що безпосередньо передбачала б вирішення такого спору судом іншої юрисдикції.

Однією з ознак господарського договору, що дозволяє відокремити його від інших видів договорів (у тому числі цивільних), є особливий суб'єктний склад. Зокрема, договір, у якому сторонами є суб'єкти господарювання (наприклад, юридична особа та громадянин, зареєстрований на час його укладення як підприємець), є господарським, відтак і зобов'язання, що з нього виникають, є господарськими.

Договір про надання учаснику пілотного проекту безвідсоткової фінансової допомоги на поворотній основі для організації підприємницької діяльності

укладено між Полтавським обласним центром зайнятості, Шишацькою районною філією Полтавського обласного центру зайнятості, Управлінням соціального захисту населення Шишацької районної державної адміністрації та відповідачем як з фізичною особою (учасником пілотного проекту), а не як із суб'єктом підприємницької діяльності. Саме цей договір став підставою для виникнення у сторін зобов'язань, зокрема: у позивача – перераховувати кошти шляхом оплати витрат на закупівлю передбаченого бізнес-планом відповідача обладнання для організації її підприємницької діяльності, а у відповідача – повернути сплачені кошти під час здійснення своєї господарської діяльності, з метою організації якої надавалась безвідсоткова фінансова допомога.

Такий договір не може бути кваліфікований як господарський, тому апеляційний суд помилково вважав, що спір, який виник між сторонами, є господарсько-правовим.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції скасував, справу передав до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 травня 2024 року № 551/13/23 (провадження № 61-15589св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118820374>.

8.2. Оскільки позовні вимоги про визнання незаконним та скасування рішення сільської ради в частині надання дозволів на виготовлення проектів відведення земельних ділянок не підлягають грошовій оцінці та є немайними, а результат їх розгляду безпосередньо не впливає на обсяг ліквідаційної маси чи обсяг грошових зобов'язань божника, то відсутні підстави для їх розгляду в порядку господарського судочинства

22 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника Державного підприємства «Науково-виробнича дослідна агрофірма «Наукова» Національної академії аграрних наук України» (далі – ДП «НВДА «Наукова» НААН України») у справі за позовом ДП «НВДА «Наукова» НААН України» до Миколаївської сільської ради Дніпровського району Дніпропетровської області, ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11 про визнання незаконним та скасування рішення сільської ради в частині надання дозволів на виготовлення проектів відведення земельних ділянок, за зустрічним позовом ОСОБА_4, ОСОБА_8, ОСОБА_10 до ДП «НВДА «Наукова» НААН України», треті особи: Миколаївська сільська рада Дніпровського району Дніпропетровської області, ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_9, ОСОБА_11, про визнання державного акта на право

постійного користування землею таким, що втратив чинність, та визнання відсутнім права постійного користування земельними ділянками.

Суди встановили, що на підставі державного акта на право постійного користування землею позивач за первісним позовом користується земельною ділянкою, загальною площею 25564,7 га.

Рішенням Миколаївської сільської ради Дніпровського району Дніпропетровської області від 22 грудня 2021 року надано дозволи на виготовлення проекту відведення земельної ділянки для особистого селянського господарства, у тому числі: ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11.

Згідно з висновком експерта земельні ділянки, передані сільською радою у власність фізичних осіб, входять до масиву земель, що були передані в постійне користування ДП «НВДА «Наукова» НААН України».

Посилаючись на те, що сільська рада всупереч вимогам ЗК України розпорядилась земельними ділянками, які фактично відносяться до державної власності, без отримання попереднього погодження із землекористувачем, позивач за первісним позовом просив визнати незаконним та скасувати рішення органу місцевого самоврядування в частині надання таких дозволів.

Позивачі за зустрічним позовом зазначали, що державний акт на право постійного користування землею втратив чинність, тому у ДП «НВДА «Наукова» НААН України» відсутнє право постійного користування земельними ділянками.

Рішенням суду першої інстанції відмовлено у задоволенні первісного позову, зустрічний позов задоволено.

Суд апеляційної інстанції рішення районного суду скасував, провадження у справі закрити, мотивувавши своє рішення тим, що спір підлягає розгляду у порядку господарського судочинства.

Верховний Суд не погодився з таким висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство (неплатоспроможність), в межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник; спори з позовними вимогами до боржника та щодо його майна; спори про визнання недійсними результатів аукціону; спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених боржником; спори про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості відповідно; спори про відшкодування шкоди та/або збитків, завданих боржнику; спори про стягнення заробітної плати; спори про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника; спори щодо інших вимог до боржника (частина друга статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства).

Боржником у справі про банкрутство є юридична особа або фізична особа, у тому числі фізична особа-підприємець, неспроможна виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав.

Частина друга статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства (неплатоспроможність) визначає підсудність спорів одному господарському суду, який акумулює усі майнові вимоги за участю боржника.

Пунктом 8 статті 20 ГПК України передбачено, що господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема, справи про банкрутство та справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, у тому числі справи у спорах про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також спорів про визнання недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання його повноважень, визначених Податковим кодексом України.

Вимоги позивача ДП «НВДА «Наукова» НААН України» про визнання незаконним та скасування рішення органу місцевого самоврядування в частині надання дозволів на виготовлення проектів відведення земельних ділянок не підлягають грошовій оцінці та є немайними, а результат їх розгляду безпосередньо не впливає на обсяг ліквідаційної маси чи обсяг грошових зобов'язань боржника ДП «НВДА «Наукова» НААН України», тому такі вимоги не підлягають розгляду у порядку господарського судочинства.

Розгляд таких вимог доцільно здійснювати у порядку цивільного судочинства, оскільки заявлені позивачем вимоги немайнового характеру не свідчать про наявність між сторонами справи господарських правовідносин та перебувають поза межами питань, які підлягають вирішенню у справі про банкрутство ДП «НВДА «Наукова» НААН України», не впливають на обсяг майна чи зобов'язань ані суб'єкта, щодо якого вирішується питання про неплатоспроможність, ані його кредиторів чи боржників.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції скасував, справу направив до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 175/984/22 (провадження № 61-397св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119419668>.

8.3. Вказана в листі служби у справах дітей обставина перебування дитини в батьків колишнього чоловіка не є нововиявленою і не може бути підставою для перегляду судового наказу про стягнення з матері аліментів, якщо мати ще

до видачі судового наказу погодила в розписці проживання дитини з батьками колишнього чоловіка й така розписка була предметом дослідження судом при видачі судового наказу

02 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою ОСОБА_2 про перегляд за нововиявленими обставинами судового наказу про стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини.

Суди установили, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували у зареєстрованому шлюбі, під час перебування в якому у них народилась дочка.

У серпні 2016 року шлюб між сторонами розірвано на підставі рішення суду.

У вересні 2016 року ОСОБА_2 написала розписку, за змістом якої вона погодилася, що дочка проживатиме у батьків колишнього чоловіка.

31 травня 2023 року районний суд видав судовий наказ про стягнення з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліментів на утримання неповнолітньої дитини у розмірі 1/4 частини заробітку (доходу) платника аліментів щомісячно, але не менше ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, починаючи з дня подання заяви (10 травня 2023 року), до досягнення дитиною повноліття.

У серпні 2023 року боржниця звернулася до суду із заявою про перегляд за нововиявленими обставинами судового наказу про стягнення з неї аліментів на утримання неповнолітньої доньки, виданого в травні 2023 року. Вона вказувала, що в заяві про стягнення аліментів скаржник стверджував, що дитина перебуває на його утриманні. Проте в письмових поясненнях щодо обстеження умов проживання він зазначив, що донька з ним не проживає з лютого 2022 року, а перебуває в бабусі та дідуся. Це підтверджує лист відділу служби у справах дітей від липня 2023 року.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні заяви, оскільки зазначені боржницею обставини не є нововиявленими, а стосуються переоцінки доказів.

Апеляційний суд скасував ухвалу районного суду й задовольнив заяву, зазначивши, що на час видачі судового наказу обставини щодо місця проживання дитини не були відомі боржниці. Оскільки право на стягнення аліментів має виключно той із батьків, із ким фактично проживає дитина, колишній чоловік не має права на отримання аліментів.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Для перегляду за нововиявленими обставинами судового наказу про стягнення аліментів такими обставинами є юридичні факти, які існували на час видачі цього наказу та є істотними для розгляду заяви про його видачу, тобто могли вплинути на висновки суду про права та обов'язки заявника й боржника;

нововиявленими є також обставини, які виникли після набрання судовим наказом законної сили, але віднесені законом до нововиявлених. Необхідно розрізняти нові докази та докази, які підтверджують нововиявлені обставини. Перші не можуть бути підставою для перегляду судового наказу у зв'язку з нововиявленими обставинами, тоді як другі є даними, що підтверджують саме такі обставини.

Не є нововиявленою обставина, що ґрунтується на переоцінці доказів, які вже оцінив суд у процесі розгляду справи. Крім того, судові рішення не можна переглядати у зв'язку з нововиявленими обставинами в разі, якщо обставини, передбачені частиною другою статті 423 ЦПК України, відсутні, а також якщо обставини, визначені частиною другою статті 423 ЦПК України, були або могли бути відомі заявникові на час розгляду справи.

Суди попередніх інстанцій установили, що боржниця склала розписку про те, що вона передає доньку батькам свого колишнього чоловіка для постійного проживання з ними. Цю розписку скажник додав до заяви про видачу судового наказу про стягнення з боржниці аліментів. Тому цей документ був предметом дослідження під час розгляду судом зазначеної заяви.

З огляду на це Верховний Суд погодився з аргументом скажника про те, що боржниця в заяві про перегляд за нововиявленими обставинами судового наказу фактично просила переоцінити докази, які були підставою для його видачі. Крім того, з урахуванням зазначеної розписки обставина про те, що дитина проживає з батьками скажника, була відома боржниці. Отже, вказана в листі служби у справах дітей обставина про перебування дитини в батьків колишнього чоловіка не є нововиявленою.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції скасував та залишив у силі ухвалу суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 травня 2024 року у справі № 337/2451/23 (провадження № 61-493св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118820449>.

8.4. У разі звернення прокурора, який діє в інтересах держави в особі відповідних органів державної влади, з апеляційною скаргою на рішення суду першої інстанції після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення за відсутності доказів направлення місцевим судом повісток на адресу одного з таких органів та незалучення до участі у справі другого органу, немає підстав для застосування апеляційним судом річного присічного строку, оскільки зазначені обставини становлять виключний випадок, передбачений пунктом 1 частини другої статті 358 ЦПК України

01 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного

провадження касаційну скаргу заступника керівника Дніпропетровської обласної прокуратури, який діє в інтересах держави в особі Дніпровської міської ради та Департаменту житлового господарства Дніпровської міської ради, у справі за позовом ОСОБА_1 до Приватного акціонерного товариства «Третій експедиційний загін підводних та гідротехнічних робіт» (далі – ПрАТ «Третій ЕЗПГР»), правонаступником якого є Товариство з обмеженою відповідальністю «Третій експедиційний загін підводних та гідротехнічних робіт» (далі – ТОВ «Третій експедиційний загін підводних та гідротехнічних робіт»), треті особи: Управління житлового господарства Дніпропетровської міської ради (далі – Управління ЖГ), правонаступником якого є Департамент житлового господарства Дніпровської міської ради, Комунальне виробниче житлове ремонтно-експлуатаційне підприємство Індустріального району м. Дніпропетровська (далі – КВЖРЕП), про визнання права на приватизацію та визнання права власності на квартиру.

Суди встановили, що рішенням ПрАТ «Третій ЕЗПГР» відмовлено ОСОБА_1 у реалізації її права на безоплатну приватизацію квартири у гуртожитку.

Вважаючи, що внаслідок прийняття такого рішення порушено право на приватизацію спірної квартири, ОСОБА_1 звернулась до суду та просила визнати за нею право на приватизацію квартири АДРЕСА_2 та визнати за нею право власності на спірну квартиру.

Заочним рішенням суду першої інстанції позов задоволено.

Апеляційний суд відмовив прокуратурі Дніпропетровської області, яка діє в інтересах держави в особі Дніпровської міської ради та Департаменту житлового господарства Дніпровської міської ради, у відкритті апеляційного провадження у зв'язку з пропуском річного строку на апеляційне оскарження судового рішення, який є присічним і поновленню не підлягає.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

У випадку, коли держава вступає в цивільні правовідносини, вона має цивільну правоздатність нарівні з іншими їх учасниками. Держава набуває і здійснює цивільні права й обов'язки через відповідні органи, які діють у межах їхньої компетенції. Отже, поведінка органів, через які діє держава, розглядається як поведінка держави у відповідних, зокрема цивільних, правовідносинах. Тому у відносинах, у які вступає держава, органи, через які вона діє, не мають власних прав і обов'язків, а наділені повноваженнями (компетенцією) представляти державу у відповідних правовідносинах.

Преклюзивний однорічний строк, передбачений абзацом третім частини третьої статті 297 ЦПК України (в редакції до 15 грудня 2017 року), поширюється на прокурора, який діє в інтересах держави в особі органу державної влади чи орган місцевого самоврядування, за умови залучення таких державних органів до участі у справі та належного повідомлення про її розгляд.

Перший заступник прокурора Дніпропетровської області звернувся з апеляційною скаргою на рішення суду першої інстанції, в якій зазначив, що звертається в інтересах держави в особі Департаменту житлового господарства Дніпровської міської ради та Дніпровської міської ради, яка не брала участі у справі, оскільки не була залучена до її розгляду.

За змістом заочного рішення суду першої інстанції представники третіх осіб у судові засідання не з'явилися, про час і місце його проведення повідомлені належним чином, водночас у матеріалах справи немає доказів направлення будь-яких повісток на адресу Управління житлового господарства Дніпропетровської міської ради, правонаступником якого є Департамент житлового господарства Дніпровської міської ради, а Дніпровська міська рада взагалі не була залучена до участі у справі.

Верховний Суд зазначив, що вказані обставини становлять виключний випадок, передбачений пунктом 1 частини другої статті 358 ЦПК України, що не дає підстав для застосування встановленого наведеною нормою процесуального права річного присічного строку.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував, справу направив до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 травня 2024 року у справі № 202/9353/15 (провадження № 61-6939св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119264834>.

8.5. Судове рішення про визнання права власності на об'єкт, який належить на праві спільної часткової власності декільком співвласникам, лише за спадкоємцем одного із співвласників позбавляє права на частку в праві спільної часткової власності інших співвласників чи їх спадкоємців, тому стосується прав та/або інтересів інших співвласників чи їх спадкоємців

23 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2, яка підписана представником, у справі за позовом ОСОБА_1 до Веселинівської селищної ради Веселинівського району Миколаївської області про встановлення факту, що має юридичне значення, та визнання права власності на житловий будинок в порядку спадкування.

Суди встановили, що після смерті ОСОБА_4, яка є матір'ю позивача, відкрилась спадщина на житловий будинок.

ОСОБА_1 звернулась до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини, проте нотаріус відмовив їй у видачі свідоцтва про право власності на спадщину за законом на частку домоволодіння з надвірними господарчими та побутовими будівлями та спорудами, з тих підстав, що правовстановлюючий

документ на будинок не відповідає вимогам статті 47 Закону України «Про нотаріат».

Посилаючись на те, що невідповідність вимогам законодавства правовстановлюючого документа на частину домоволодіння – будинок літ. Б, позбавляє її можливості отримати свідоцтво про право на спадщину за законом, позивач просила визнати за нею право власності на житловий будинок літ. Б. При цьому реєстрація житлового будинку літ. А в БТІ перешкоджає їй у нотаріальному оформленні спадщини на будинок літ. Б, тому вона просила встановити факт знищення житлового будинку літ. А.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено частково.

Ухвалою суду апеляційної інстанції закрито апеляційне провадження за апеляційною скаргою ОСОБА_2, поданою її представником, оскільки в матеріалах справи відсутні докази, які б підтверджували право ОСОБА_2 на частку у майні, право власності на яке визнано за позивачем, та суд першої інстанції не вирішував в оскаржуваному рішенні питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки ОСОБА_2.

Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Спільна часткова власність завжди відзначається множинністю суб'єктів (наприклад, два будинки – три співвласники); єдністю об'єкта. Декільком учасникам спільної часткової власності завжди належить певна сукупність майна. Частка в праві спільної часткової власності, що належить кожному зі співвласників, виступає не як частина речі й не як право на частину речі, а як частина права на всю річ як єдине ціле. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не стосується частки майна. Позов про визнання права на частку в праві спільної часткової власності не є вимогою про поділ майна в натурі. Тому при визнанні права на частку не здійснюється вказівка, які саме об'єкти в натурі відповідають частці в праві спільної часткової власності.

На рівні ЦК України законодавець не передбачив такої конструкції, як визнання права власності на об'єкт, який належить на праві спільної часткової власності декільком співвласникам, спадкоємцем одного із співвласників, що зумовлює припинення правового режиму спільної часткової власності для інших співвласників. Визнання права власності як приватно-правова категорія покликана забезпечити визначеність в приватних відносинах, захист прав та інтересів. Натомість ініціювання спору про визнання права власності не для захисту прав та інтересів є недопустимим.

Задоволення позову про визнання права власності на об'єкт, який належить на праві спільної часткової власності декільком співвласникам, тільки за спадкоємцем одного із співвласників використане для позбавлення права на частку в праві спільної часткової власності інших співвласників чи їх

спадкоємців, і відповідне судове рішення стосується прав та/або інтересів інших співвласників чи їх спадкоємців.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд скасував ухвалу суду апеляційної інстанції, справу передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 травня 2024 року у справі № 472/1176/19 (провадження № 61-5305св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119331609>.

9. Звернення рішень до виконання і контроль за їх виконанням

9.1. Перехід права власності на майно, обтяжене іпотекою, до особи, яка набула статусу іпотекодавця, до ухвалення судового рішення про звернення стягнення на нерухоме майно, яке є предметом іпотеки, не є підставою переходу до такої особи прав і обов'язків боржника у виконавчому провадженні з примусового виконання зазначеного судового рішення

22 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу приватного виконавця у справі за його заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні у справі за позовом Публічного акціонерного товариства «Дельта Банк» (далі – ПАТ «Дельта Банк») до ОСОБА_1, третя особа – Товариство з обмеженою відповідальністю «Мушкетер» (далі – ТОВ «Мушкетер»), про звернення стягнення на предмет іпотеки, передачу майна в управління з метою проведення прилюдних торгів.

Суди установили, що на примусовому виконанні у приватного виконавця перебуває виконавче провадження з виконання судового рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки в рахунок погашення заборгованості ОСОБА_1 за кредитним договором, укладеним між боржником та ПАТ «Дельта Банк», який відступив право вимоги до ОСОБА_1 Товариству з обмеженою відповідальністю «Фінансова компанія «Дата Фінанс» (далі – ТОВ «ФК «Дата Фінанс»), правонаступником якого є Товариство з обмеженою відповідальністю «Дата Фінанс» (далі - ТОВ «Дата Фінанс»).

Під час проведення виконавчих дій у виконавчому провадженні приватний виконавець встановив, що нерухоме майно, яке є предметом іпотеки, неодноразово відчужувалося, й останнім власником цього майна є ОСОБА_2.

Посилаючись на вказані обставини, приватний виконавець звернувся до суду та просив замінити боржника у виконавчому провадженні ОСОБА_1 як попереднього власника нерухомого майна на боржника ОСОБА_2 як нового власника майна.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні заяви.

Суд апеляційної інстанції скасував судові рішення місцевого суду, оскільки сторони не були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, та відмовив у задоволенні заяви.

Судові рішення судів першої та апеляційної інстанції мотивовані тим, що приватний виконавець не надав належних та достатніх доказів на підтвердження того, що ОСОБА_1, який є стороною виконавчого провадження, вибув з нього, а ОСОБА_2 є його правонаступником у розумінні чинного законодавства.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій та звернув увагу на таке.

Заміна будь-якого учасника справи судом має не суто формальний характер, покликаний зафіксувати процесуальне правонаступництво на підставі матеріального правонаступництва, а здійснюється для реалізації завдань цивільного судочинства, передбачених частиною першою статті 2 ЦПК України, у межах стадій судового процесу.

ЦПК України визначає порядок заміни сторони на будь-якій стадії судового процесу.

Підставою для заміни сторони виконавчого провадження, тобто процесуального правонаступництва, є наступництво у матеріальних правовідносинах, унаслідок якого відбувається вибуття сторони із спірних або встановлених судом правовідносин і перехід до іншої особи прав і обов'язків сторони, яка вибула з таких правовідносин.

Як на підставу для заміни сторони виконавчого провадження приватний виконавець посилався на те, що ОСОБА_1 вибув із спірних правовідносин, оскільки вже не є власником предмета іпотеки, на який рішенням суду звернено стягнення. Право власності на це майно перейшло до інших осіб.

За змістом статті 23 Закону України «Про іпотеку» на особу, до якої перейшло право власності на майно, обтяжене іпотекою, навіть у випадках, коли до її відома не було доведено інформацію про обтяження майна іпотекою, переходять всі права та обов'язки іпотекодавця.

В разі вибуття заставного майна з власності іпотекодавця законом встановлено механізм захисту прав іпотекодержателя шляхом перенесення всіх прав та обов'язків іпотекодавця на особу, до якої перейшло право власності.

У такий спосіб іпотека залишається дійсною незалежно від зміни власника майна.

Встановлення судом обставин, що судові рішення про звернення стягнення на нерухоме майно ухвалені після того, як відбулося матеріальне правонаступництво, права й обов'язки боржника у виконавчому провадженні з примусового виконання цього рішення до останнього набувача нерухомого майна не переходять, оскільки на час набуття ним права власності на предмет іпотеки таких прав та обов'язків ще не існувало.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд ухвалу суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції змінив, виклавши їх мотивувальні частини в редакції своєї постанови.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 201/11813/14 (провадження № 61-10809св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119331596>.

9.2. Вимоги статті 442 ЦПК України не виключають можливість звернення боржника із заявою про заміну сторони стягувача у виконавчому провадженні, проте, враховуючи мету і призначення цього інституту процесуального права, без волевиявлення нового кредитора неможливо залучити його до виконавчого провадження як стягувача

22 травня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, яку подав її представник, у справі за заявою ОСОБА_1, заінтересовані особи: Публічне акціонерне товариство «Родовід Банк» (далі – ПАТ «Родовід Банк»), Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова компанія «Ю-Бейс» (далі – ТОВ «ФК «Ю-Бейс»), про заміну стягувача у виконавчому провадженні.

Суди встановили, що рішенням районного суду від 18 грудня 2012 року у цивільній справі № 0818/9572/2012, з урахуванням змін, внесених рішенням апеляційного суду від 16 квітня 2013 року, стягнуто солідарно з ОСОБА_3 та ОСОБА_1 на користь ПАТ «Родовід Банк» заборгованість за кредитним договором. На виконання зазначеного судового рішення видано виконавчий лист про стягнення з ОСОБА_1 на користь ПАТ «Родовід Банк» кредитної заборгованості.

На підставі договору про відступлення права вимоги від 16 грудня 2021 року, укладеного між ПАТ «Родовід Банк» та ТОВ «ФК «Ю-Бейс», останнє є новим кредитором.

Посилаючись на те, що новий кредитор самостійно не здійснює будь-яких дій щодо заміни попереднього стягувача (банк), ОСОБА_1 звернулася до суду та просила замінити стягувача ПАТ «Родовід Банк» на його правонаступника – ТОВ «ФК «Ю-Бейс».

Судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій про відмову в задоволенні заяви мотивовано тим, що ініціатором подання заяви про процесуальне правонаступництво, зокрема про заміну стягувача у виконавчому провадженні, може бути або сторона виконавчого провадження, яка відступила право вимоги іншій особі, або її правонаступник, оскільки метою подання такої заяви є подальша реалізація новим кредитором її права на виконання судового

рішення у виконавчому провадженні. Боржник не може подавати заяву про заміну стягувача у виконавчому провадженні.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до частин першої та другої статті 442 ЦПК України у разі вибуття однієї із сторін виконавчого провадження суд замінює таку сторону її правонаступником.

Заяву про заміну сторони її правонаступником може подати сторона (заінтересована особа), державний або приватний виконавець.

Виконавче провадження, хоч і є завершальною стадією судового провадження, проте не є обов'язковою стадією, а є примусовим виконанням судових рішень, у разі коли боржник не виконує такі добровільно, та може бути порушено виключно за заявою стягувача, тобто обов'язковою підставою для здійснення виконавчого провадження є волевиявлення особи, на користь якої ухвалено судове рішення (стягувача у виконавчому провадженні), якщо вона бажає виконувати судове рішення у примусовому порядку.

Верховний Суд зауважив, що хоча вимоги статті 442 ЦПК України не виключають можливість звернення боржника із заявою про заміну сторони стягувача у виконавчому провадженні, проте, враховуючи мету і призначення цього інституту процесуального права, без волевиявлення такої особи неможливо залучити її до виконавчого провадження як стягувача. Це порушує принцип диспозитивності, який, безумовно, діє і на стадії виконавчого провадження.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд ухвалу суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 травня 2024 року у справі № 0818/9572/2012 (провадження № 61-808св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119367838>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за травень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2024. – 43 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://wa.me/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua